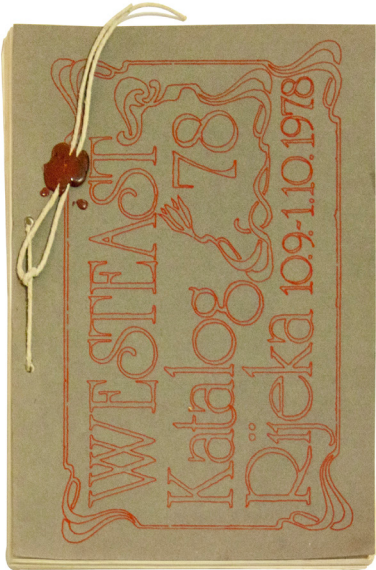

O NEOAVANGARDNIM ČASOPISIMA S
PODRUČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE

Časopis kao galerija, forum i umjetnički objekt

U posebnom izdanju **Studenta** — časopisa beogradskih studenata iz prosinca 1971. godine, Atelje DT 20 Bogdanke i Dejana Poznanovića u tekstu pod naslovom **Časopis za eksperimente i istraživanja** informira o fenomenu umjetničkih časopisa. Autori uz kratak uvod predlažu popis od dvjesto umjetničkih časopisa iz dvadesetak država iz cijelog svijeta, među kojima je nabrojeno i devet jugoslavenskih izdanja. U opisu zajedničkih karakteristika periodičkih publikacija, Bogdanovići najviše pažnje posvećuju aspektu časopisa kao ‘samoupravnog’ artefaktu. Predstavljanje internacionalnog fenomena alternativnog tiska kroz prizmu samoupravljanja djeluje kao namjerno osvještavanje ove pojave ne kao kontaminirajuće uvozne ideje, već kao fenomena bliskom suvremenom, jugoslavenskom, socijalističkom modelu društvenog djelovanja.

Neoavangarda donosi pojave poput: **dematerijalizacije** umjetničkog objekta, kao zamjene materijalnog objekta konceptualnom propozicijom ili vremenski određenim događanjem; kao i uspostavljanja novih odnosa između umjetnika, institucije i društva, odnosno kanonskog trokuta akademija-galerija-muzej. Ove pojave u specifičnoj su poziciji unutar okvira jugoslavenske scene i stoje u vrlo zanimljivom odnosu sa socijalističkim fenomenima kolektivnog djelovanja i samoupravljanja.

Neoavangardni umjetnički časopis je karakterističan periodički izdavački produkt konceptualnih umjetnika. Za razliku od mnogih zapadnih primjera, čiji su autori imali intencije široke proizvodnje, ovdašnji nisu bili

vezani za tržište, a najčešće ni za službene umjetničke institucije. Oni predstavljaju nezavisnu, samizdat publikaciju, često male naklade, čija je publika uglavnom bila ograničena na simpatizere neoavangardne umjetnosti. Umjetnički časopis, u odnosu na knjigu umjetnika, najčešće podrazumijeva autorstvo skupine ljudi koji čine redakciju, odnosno urednika i njegove suradnike, te periodično objavljivanje. Jugoslavenski umjetnički časopis je tako najčešće proizvod rada formalnih ili neformalnih umjetničkih grupa, pokreta i alternativnih umjetničkih centara.

Jugoslavenski umjetnički časopis nastaje 60-ih godina, pojavom **Antičasopisa Gorgona** (1961.), kao protokoncepta umjetničkog časopisa, čija će se definicija službeno pojaviti tek 70-ih. Projekt je usredotočen na časopise koji su se pojavili na jugoslavenskom tlu od 1960. do 1990. Iako načelno neoavangarda obuhvaća period do 70-ih godina, pojedine publikacije neoavangardnih odlika pojavile su se i kasnije, te su dio istraživanja. Obuhvaćeni su sljedeći časopisi: **Adresa, Akcent, Breza, Bit International, Galerija 212, Gorgona, Edicija A, Katalog 143, Kontaktor, L.H.O.O.Q., Maj 75, Mentalni prostor, Mixed Up Underground, Moment bilten, Neuroart, Novine Galerije SC, Pesmos, PN, Postgorgona, Prvi broj, P.S. Gorgona, Rok, Second Manifesto, Signal, Total, Underground Elevator, Westeast, Wow.**

U kontekstu definiranja scene neoavangardnih časopisa bivše Jugoslavije, ocjena učinka i dometa ovih publikacija čini se vrlo važnom. Međusobno vrlo različiti po formi, nakladi i broju izdanja, časopisi su svakako imali drukčije sudbine i prijem kod umjetničke publike. Vojvođanske publikacije, poput **Adrese, Mixed Up Undergrounda, Pesmosa, Neuroarta**, predstavljaju grupu niskotiražnih **underground** izdanja, koje su autori — književnici i umjetnici, najčešće dijelili među sobom iz ruke u ruku” ili ih dostavljali putem pošte. Većina vojvođanskih publikacija najčešće nije izlazila izvan uskog kruga neoavangardnih književnika i umjetnika. Sa druge strane, pojedini časopisi, poput **L.H.O.O.Q.** Slavka Bogdanovića, beogradskog **Signala** i slovenskog **Westeasta**, financijsku i distribucijsku pomoć potražiti će u časopisima **Új symposion, Delo, Pitanja, Oko, Dialogi**. Navedene publikacije imale su nakladu od nekoliko tisuća primjeraka. Stoga će ovakva vrsta ‘bratimljenja’ umjetničkim časopisima donijeti ne samo prostor na sceni, nego i mnogo veću vidljivost.

U skladu s anti-institucionalnim djelovanjem, vojvođanski autori stvarali su publikacije čiji

krajnji cilj nije bilo historijsko dokumentiranje njihove umjetničke produkcije, nego privremeno izlaganje njihovih djela. Oni časopise međusobno stapaju, dajući svakom nastavku novo ime i sl. U koricama **Underground Free Pressa** danas možemo naći časopis **Pesmos**. Već naredni broj **Pesmosa** zvat će se **Kontaktor**. I tiražniji **Maj 75** (100–200 kopija), kao i **Westeast** (oko 300 kopija) dijele koncept časopisa kao primarnog medija. **Westest** se deklarira kao časopis — galerija, dok je trodimenzionalna izložba produžetak te izdavačke djelatnosti. U uvodniku **Maja 75** pak, čitamo deklaraciju o izložbi koja postaje akcija, te o časopisu-katalogu, kao dopuni usmenog informiranja.

Internacionalnost periodičnih umjetničkih publikacija određivala je njihov odjek na umjetničkoj sceni izvan granica bivše Jugoslavije, a svakako i današnje postojanje u okviru suvremenog zapadnog diskursa. Časopisi s izrazitim naglaskom na međunarodnoj suradnji bili su **Bit International, Signal, Westeast, Total, Second Manifesto, WOW i Mixed Up Underground** kao časopis mađarske nacionalne manjine.

U okviru jugoslavenske scene neoavangardnih časopisa, postojala je grupa onih koji su većinski bili namijenjeni jugoslavenskom području. Na njihovim stranama, umjetnici, povjesničari umjetnosti, kritičari i teoretičari borili su se za nov položaj suvremenog umjetnika u jugoslavenskom društvu, uz općenito propagiranje nove **umjetničke prakse**. Još jedna zajednička karakteristika koja ove publikacije smješta u istu kategoriju, jest njihovo mjesto nastanka. U okviru anti-institucionalnog djelovanja i samoupravnog državnog sistema, pored postojećih studentskih centara unutar kojih su bili aktivni, umjetnici osnivaju **radne zajednice** i privatne. Ove inicijative po principu **umjetnici umjetnicima**, nisu bile ekvivalent zapadnih privatnih galerija, kao mjesto kupoprodaje umjetnina i stvaranja kapitala. One su predstavljale alternativna sastajališta, mjesta za debatu i izlaganje radova umjetnika **nove prakse**.

Među publikacijama koje su težile promjeni statusa umjetnosti i umjetnika u domaćim okvirima i propagirali novu društvenu svest, bili su i časopisi studentskih centara (**Novine Galerije SC, Akcent, Moment, kao i Galerija 212***), a ponajviše **Prvi Broj i Proširene Novine — PN** koji su se eksplicitno bavili temom položaja umjetnika u društvu.

I pored pojedinačnih uspjeha časopisa, koji su bili plod suradnje domaćih i međunarodnih predstavnika neoavangarde, u jugoslavenskim okvirima ovi časopisi često su pronalazili publiku u uskim krugovima simpatizera neoavangardne umjetnosti. Generalna marginalizirana pozicija kao i česta autoreferencijalnost umjetnika, doprinijeli su još većoj nezapaženosti ovih publikacija izvan umjetničkih krugova. Stoga je i u današnjim okvirima neoavangardni jugoslavenski časopis kao fenomen mahom zapostavljen, odnosno nedovoljno dokumentiran od strane povjesničara umjetnosti. Nekoliko postojećih tekstova nisu obimni i većinom podrazumijevaju pojedinačne primjerke ili tek manju grupu časopisa, bez sveobuhvatnog pregleda kompleksne i bogate scene umjetničkih časopisa u bivšoj Jugoslaviji.

Ova situacija posljedica je s jedne strane političkog raskola unutar Jugoslavije koji je doveo do diskontinuiteta umjetničko-istraživačke prakse, gdje se svaka potonja država koncentrirala isključivo na parcijalne interpretacije vlastitih nacionalnih povijesti, uz previđanje cjelokupne jugoslavenske slike. S druge strane, jugoslavenski neoavangardni umjetnički časopis, kao produkt **nove prakse**, predstavlja zapravo ravnopravnog člana bilo kojoj drugoj formi umjetničkog izraza toga doba. U ovom svjetlu umjetnički časopis promatramo kao ravnopravno umjetničko djelo. Jasna je onda važnost njegovog umetanja u kolektivnu svest, kao neophodnog djelića slagalice koji će upotpuniti sliku jugoslavenske neoavangardne umjetničke scene.

Umjetnički časopis, kao i knjiga umjetnika, u suvremenim okvirima predstavljaju i dalje alternativu kako instituciji, tako i tržišnoj kapitalističkoj logici. Tržišna pravila nalažu naklonost priznatim imenima koja garantiraju profitabilnost. Tako današnje knjige umjetnika i časopisi i dalje igraju ulogu umjetničkih galerija, dok festivali ovih alternativnih publikacija važe za suvremeni sajam nezavisne umjetnosti. Upoznavanje s poviješću ovih publikacija nameće se kao neminovna i obavezna stavka.

HRVATSKO DIZAJNERSKO DRUŠTVO
Od 27. listopada do 15. studenog

Jugoslavenski NEOAVANGARDNI umjetnički časopisi (1960–1990)

AUTORICA KONCEPCIJE IZLOŽBE

Ana Radovanović

Projekt je proizašao iz magisterija pri fakultetu **ISIA URBINO**,
Italija, mentor **PROF LEONARDO SONNOLI**

VIZUALNI IDENTITET I DIZAJN POSTAVA IZLOŽBE

Maja Subotić

ORGANIZACIJA IZLOŽBE

Hrvatsko dizajnersko društvo

KUSTOS HDD GALERIJE / PRODUKCIJA IZLOŽBE

Marko Golub

ZAHVALE

Darko Šimičić, Jasna Jakšić, Sanja Bachrach Krištofić, Muzej
suvremene umjetnosti u Zagrebu, Narodna biblioteka Srbije,
Vladimir Macura, Muzej Macura, Miroljub Todorović, Bálint
Szombathy, Marko Hrastovec

SPONZORI TISKA

Cerovski print boutique, Ars kopija

Program HDD galerije podržavaju **MINISTARSTVO KULTURE
REPUBLIKE HRVATSKE I GRADSKI URED ZA OBRAZOVANJE,
KULTURU I SPORT GRADA ZAGREBA**. Program je sufinanciran
sredstvima **ZAKLADE KULTURA NOVA**.

RADNO VRIJEME GALERIJE

pon–pet: 10 – 20h
subotom: 10 – 15h

HDD galerija
Boškovićeve 18
10000 Zagreb
www.dizajn.hr

hrvatsko
dizajnersko
društvo
HDD

CEROVSKI

